

De mens voor de handicap: de rol van vertaling in de verspreiding van *people-first language* in Vlaanderen

Freja Verachtert, Isabelle Delaere, Laura Rosseel & Eline Zenner

Achtergrond: In hun strijd voor gelijkheid vroegen mensen met een handicap in de Verenigde Staten aan het begin van de jaren negentig om niet langer te worden gereduceerd tot een medische aandoening, maar om op de eerste plaats als mensen te worden benaderd (Kirszenbaum, 2015). Hun stem werd versterkt vanuit academische hoek waar een ‘people first-approach’ werd voorgesteld: in plaats van te verwijzen naar *the disabled* werd aangeraden om voortaan te spreken over *people with disabilities* (Halmari, 2011). De persoon wordt dus letterlijk vóór de handicap geplaatst. De laatste decennia won dit soort *people-first language* geleidelijk aan terrein in het Engels. Ook in het Nederlands lijkt het zijn weg te vinden: verschillende bronnen moedigen aan om te spreken over *mensen met een handicap* en niet over *mindervaliden* of *gehandicapte mensen* (Correct taalgebruik, n.d., Taalwijzer, n.d. and Willekens, 2016).

Doel: Deze studie onderzoekt de rol van vertaling in de introductie van *people-first language* in het Nederlands aan de hand van een corpusstudie: nemen vertalers het taalgebruik van de Engelse brontekst over waardoor ze al dan niet bewust bijdragen aan de transfer van *people-first language* tussen de twee talen, of buigen ze veeleer de grammaticale constructie om naar wat tot voor kort de norm was in het Nederlands?

Data: Het onderzoek werd uitgevoerd binnen de populairwetenschappelijke journalistiek. Twee corpora werden verzameld met artikels gepubliceerd door *Eos Psyche & Brein* tussen 2010 en 2018: een tweetalig corpus dat bestaat uit twintig Nederlandse vertalingen en de originele Engelse artikels geschreven voor *Scientific American* (64 689 en 70 475 woorden respectievelijk), en een eentalig corpus dat vijftig vergelijkbare, niet-vertaalde Nederlandstalige artikels bevat (89 589 woorden).

Operationalisering “people-first language”: Om te bepalen of verwijzingen naar personen met een handicap al dan niet als “people-first language” ingedeeld kunnen worden, volgt deze studie de twee meest prominente richtlijnen wat betreft *people-first language*; (1) zet mensen op de eerste plaats, niet hun handicap; (2) stel mensen niet gelijk aan hun handicap. Zo krijgen betrekkelijke bijzinnen met het werkwoord *hebben* en voorzetselconstituenten die beginnen met het voorzetsel *met* het label politiek correct, terwijl het gebruik van het werkwoord *zijn*, bijvoeglijke woordgroepen, samenstellingen en gelijkstellingen als politiek incorrect worden beschouwd. Voorbeelden zijn respectievelijk *persoon die epilepsie heeft* en *persoon met schizofrenie* tegenover *zij is autistisch*, *een depressieve persoon*, *diabetespatiënt* en *autist*.

Resultaten en implicaties: De data-analyse toont aan dat de brontekst een grote invloed heeft op het taalgebruik van de vertaler en er meer *people-first language* te vinden is in de vertaalde artikels dan in de niet-vertaalde artikels. Bovendien blijkt dat vertalingen meestal geen *people-first language* bevatten bij afwezigheid van een beïnvloedende formulering in de brontekst. Deze resultaten suggereren dat de taalverschuiving nog niet erg ingeburgerd is. Een follow-up enquête bij het grote publiek in Vlaanderen (N = 523) bevestigt dit beeld: Vlaamse taalgebruikers gebruiken beduidend veel aanstootgevende taal wanneer ze verwijzen naar mensen met een handicap, zoals *debiel* en *achterlijke*. Hoewel *people-first language* zich een weg naar het Nederlands lijkt te banen via vertaling uit het Engels, zien we tegelijk dat *disability-first* taalgebruik voorlopig de norm blijft in het Nederlands.

Correct taalgebruik [Blog post]. (n.d.). Retrieved from: <https://handicapenarbeid.be/dossiers-a-d/correct-taalgebruik/>

Halmari, H. (2011). Political correctness, euphemism, and language change: The case of 'people first'. *Journal of Pragmatics*, 43(3), 828-840. doi:10.1016/j.pragma.2010.09.016

Kirszenbaum, J. (2015). *Person First Planet: A Comprehensive Review of Person First Language*. (dissertation Portland State University). Retrieved from <https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.be/&httpsredir=1&article=1246&context=honorsthesis>

Taalwijzer. (n.d.) Retrieved from: <http://www.handiwatch.be/node/50>

Willekens, S. (2016, January). Mindervalide, beperking of handicap? Wat is het nu? KVG roept op tot correct woordgebruik. *Handiscoop*, 18. Retrieved from: https://kvg.be/wp-content/uploads/2016/01/Handiscoop_2016.01-Mindervalide-beperking-of-handicap-Wat-is-het-nu-KVG-roept-op-tot-correct-woordgebruik.pdf